

F. Schleiermacher'ın Diyalektik Yaklaşımının Çeviri Yaklaşımına Etkisi¹

The Influence of F. Schleiermacher's Dialectic Approach on his Translation Approach

Araştırma/Research

Ayla AKIN

Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, ayla.akin@ege.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9376-3386

ÖZET

Schleiermacher'ın "Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens" (1813) başlıklı makalesini kaleme almasının üzerinden 200 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen çeviribilim alanında güncelliğini yitirmemiştir. Hemen her çeviri kuramcısı kuramsal ve yöntemsel görüşüne dayanak sağlamak amacıyla ya onaylayıcı ya da reddedici tavırla Schleiermacher'ın çeviri yaklaşımına başvurmuştur. Son birkaç yıla kadar birçok çalışmada Schleiermacher'ın çeviri görüşleri diğer alanlara ait görüşlerinden soyutlanarak değerlendirilmekteydi. Oysa Schleiermacher'ın yorumbilim, eleştiri, diyalektik ve çeviri yaklaşımları birbiriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Sıralanan bu alanlardan birine ait yazılarında bir diğer alana yönelik düşüncelerini tamamlayacak açıklamalarla karşılaşmak mümkündür. Örneğin yorumbilim görüşlerini dile getirdiği yazılarında arada kaybolacak kadar az da olsa çeviri düşünceleriyle de karşılaşılabilir. Bu açıklamalar kendisinin çeviri makalesindeki görüşlerini tamamlayacak niteliktedir. Nitekim son çalışmalara bakıldığında Schleiermacher'ın çeviri yaklaşımına dair daha bütüncül değerlendirmelerin yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Birçok çalışmada çeviri görüşleri kendisinin çevirmen kimliği ve özellikle yorumbilim yaklaşımıyla birlikte ele alınıp değerlendirilmektedir. Yorumbilimsel yaklaşımında olduğu gibi diyalektik yaklaşımında da çeviri görüşlerinin daha anlaşılır olmasını sağlayacak değerlendirmeler bulunmaktadır. Hatta Schleiermacher'ın çeviri makalesinde ticari, sanatsal ve bilimsel metinler olarak ayırdığı çeviri metin türleri ve bunlara yüklediği değer ölçüsü, temelini kendisinin diyalektik yaklaşımında bulduğu söylenebilir. Bu çalışmada Schleiermacher'ın "Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens" adlı yazısında ele aldığı çeviri metin türleri

¹ Bu makale yazarın "Çeviri Sürecine Yorumbilimsel Yaklaşımlar: Çeviribilimde Yeni Yorumbilimsel Paradigma." (2016) adlı doktora tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir.

ve dile getirdiği çeviri görüşleri yine kendisinin diyalektik düşünceleri bağlamında incelenmiş ve iki çalışma alanı arasındaki paralellikler gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: çeviri metin türleri, diyalektik, F. Schleiermacher, düşünce türleri

ABSTRACT

Even though more than 200 years have passed over the time F. Schleiermacher wrote his article entitled "Über die verschiedenen Methoden de Übersetzens" (1813) it has not lost its currency in translation studies. Nearly every translation theorist applies to Schleiermacher's translation approach either approvingly or rejectingly in order to provide basis on his/her theoretical or methodical idea. Until the last few years in many studies, Schleiermacher's ideas on translation have been evaluated by getting isolated from his ideas on the other fields. When as Schleiermacher's approaches on hermeneutics, criticism, dialectic and translation are all related to each other strictly. In his writings about one of these listed fields it is possible to come across the explanations that may complete his ideas on the other field as well. For example, in his writings in which he expresses his opinions about hermeneutics, his ideas on translation are also found out even a little. These explanations can complete his ideas in his article about translation. Thus, looking over the last studies, it is seen that more integrated evaluations are tried to be made on Schleiermacher's translation approach. In most of the studies his ideas on translation are evaluated by being contextualized with his translator identity and especially his hermeneutics approach together. Like in his hermeneutics approach there are assessments in his dialectic approach providing his translation comments to be more understandable as well. The reasons of Schleiermacher's dividing the text types into three; and the values and importance he ascribes them show up in his dialectic approach. Schleiermacher divides the text types into three as trade, scientific, artistic texts. He attributes divergent values to these text types. In this study, the translation text types which Schleiermacher discusses and his ideas on translation that he expresses in his essay entitled "Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens" are examined with regards to his own dialectic opinions and the parallelisms between these two fields are tried to be presented.

Keywords: text types, dialectic, F. Schleiermacher, thought types

1. Giriş

Bugün çeviribilimde en bilindik çalışmalardan biri olan "Über die verschieden Methoden des Übersetzens" başlıklı makale F. Schleiermacher'in 24 Haziran 1813 yılında Berlin'de bulunan Prusya Kraliyet Bilim Akademisinde vermiş olduğu bir seminere ait metindir (bkz. Snell-Hornby, 2015, s. 13). Schleiermacher bu çalışmasında çevirinin genel hatlarına değinmekte, çevirinin genel iki yöntemini ele almakta ve çevirinin hangi durumlarda 'gerçek' çeviri olarak kabul edilmek durumunda olduğunu açıklamaya çalışmaktadır:

[...] amacım, bu konu hakkında tartışılmış her bir soruyu bir kenara koyarak her iki yöntemin kendilerine özgü özelliklerinin ve zorluklarının nerelerde bulunduğu, bundan dolayı iki yöntemden hangisinin hangi açıdan çevirinin amacını gerçekleştirebilmek açısından daha elverişli olduğuna, ve her birinin uygulanabilirlik

sınırlarının ne olduğuna yönelik anlayışa bir ön hazırlık oluşturmak için, söz konusu iki yöntemin sadece genel hatlarını incelemektir². (Schleiermacher, 1963, s. 49)

Schleiermacher'e göre çevirinin amacı erek okuru bilgi yönünden zenginleştirmek, ancak aynı zamanda yabancı dilin ve kültürün etkisinden korumaktır. Çalışmasının odak noktasını bu iki durumu aynı anda sunabilecek yöntemin belirlenmesi ve bu yöntemlerin uygulanabilirliği oluşturmaktadır. Çeviriye yönelik dile getirdiği düşüncelerin ve benimsediği çeviri yönteminin geçerliliğinin sınanmasını ise başka çalışmalarla yapılabileceğini de ayrıca ifade etmektedir:

Böyle bir genel bakış açısından yola çıkıldığında yapılacak iki şey kalmaktadır ve bu çalışma [bu yönde bir inceleme için] sadece giriş niteliğindedir. Konuşmanın çeşitli türlerini dikkate alarak her iki yöntem için birer kılavuz [Anweisung] oluşturabilir ve her iki yaklaşıma uygun olarak yapılmış en başarılı denemeler karşılaştırılabilir, değerlendirilebilir ve böylece konu daha da açıklığa kavuşturulabilir. Her iki [incelemeyi] de başkalarına bırakmak ya da en azından başka bir çalışmada ele almak zorundayım. (Schleiermacher, 1963, s. 49)

Schleiermacher akademideki konuşmasına diliçi ve dillerarası anlama süreçleri arasında karşılaştırma yaparak başlar. Genel hatları itibariyle diliçi ve dillerarası anlama süreçlerinde herhangi bir farkın bulunmadığını ve bu iki sürecin temelde bir çeviri süreci olduğunu öne sürer (Schleiermacher, 1963, s. 38). Ona göre farklı bir kültüre ait yabancı bir dildeki konuşmayı anlama ile aynı dilin farklı lehçelerinde yapılan konuşmayı anlama, birer çeviri örnekleridir. Tarihi veya çağdaş metinlerin alımlanması ve hatta kişinin daha önce kendi sarf ettiği sözleri yeniden alımlaması ve bunları yeniden içselleştirebilmesi bir anlama sürecini (bkz. Schleiermacher, 1963, s. 39, Akin, 2016a, s. 322), dolayısıyla bir çeviri sürecini içermektedir. Schleiermacher'in çalışmasının başında anlama ve çeviri edimlerini ele alması ve bunların benzer ve hatta aynı süreçler olduğunu dile getirmesi aslında bu çalışmada kendi yorumbilimsel yaklaşımına gönderimde bulunduğu açık bir işaretidir (Akin, 2016b, s. 68). Çeviri makalesindeki odak noktasının çeviri ve anlama arasındaki ilişkiyi göstermek olmadığı, tamamen farklı bir ilgi doğrultusunda çeviriye yöneldiği dikkate alındığında, bu konuyu daha detaylı ele almaması anlaşılır olmaktadır. Schleiermacher çalışmada yabancı bir metnin çevirmen ya da okur tarafından nasıl anlaşıldığından çok, ne türde bir anlamının ve dolayısıyla oluşturulacak ne türdeki bir erek metnin erek okura bilgi ve kültür birikimi açısından fayda sağlayacağına eğilmekte ve yabancı kültür ve onun ürünü olan yabancı metnin ruhunu erek dünyaya kendi yabancılığı içinde nasıl yansıtılabileceğini sorgulamaktadır. Belirtilen bakış açısı Schleiermacher'in çeviri makalesini baştan sona şekillendiren temel konudur (bkz. Akin, 2015, ss. 12-14).

Schleiermacher'in kendi çalışmasını bu şekilde kısıtlaması, çalışmada çeviri yöntemleri dışında çeviri olgusu hakkında yapmış olduğu diğer tespitleri incelemeye engel değildir. Çünkü çeviri çalışmasındaki her bir detay farklı bir çalışma konusu oluşturacak niteliğe sahiptir. Schleiermacher'in makalesini çözümleyebilmek için Berner'in (2015, ss. 43-44) de belirttiği birçok koşulu dikkate almak gerekmektedir. Berner yorumbilim, etik ve diyalektik yaklaşımları dışında siyasi görüşleri ve çevirmen

---

² Çalışmada yer alan çeviriler aksi belirtilmediği sürece yazara aittir.

kimliğini de gözden kaçırmamak gerektiğini dile getirir. Yukarıda da dikkat çekildiği gibi çeviri edimini anlama süreciyle eş görmesi onun çeviri süreci fakat özellikle çevirmenin ve erek okurun anlaması hakkındaki görüşlerini anlayabilmek için kendisinin yorumbilim yaklaşımına da vakıf olmayı gerekli kılar. Diğer yönden çeviri metin türlerine yönelik yapmış olduğu ayrımı netleştirebilmek için kendisinin diyalektik görüşlerini incelemek gerekmektedir. Çünkü bu ayrımın ardında bulunan düşünceler, kendisinin diyalektik yazılarında bulunmaktadır. Dolayısıyla çeviri hakkında dile getirdiklerinin bütüncül bir çözümlemesi ancak yorumbilim, diyalektik ve etik çalışmalarının çözümlenmesiyle mümkün olacaktır.

2. Yöntem

Schleiermacher'in diyalektik yaklaşımı ile çeviri metin türleri ayrımı arasındaki ilgiyi gösterebilmek amacıyla çalışmada öncelikle kendisinin diyalektik yaklaşımı, daha sonra çeviri makalesindeki çeviri metin türleri ayrımı ele alınmış, son olarak diyalektik yazılarında saptadığı düşünce ve konuşma türleri ile çeviri metin türleri arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilgi alanı Schleiermacher'in çeviri metin türleri arasında yapmış olduğu ayrımın ne denli isabetli olduğunu tartışmak değildir. Bu çalışmayla amaçlanan, kendisinin çeviri alanında yapmış olduğu metin türü ayrımının yine kendisinin diyalektik çalışmalarında dile getirdiği düşünce ve konuşma türleri ile ne derece ilintili ve tutarlı olduğunu saptamaktır.

3. F. Schleiermacher'in Diyalektik Yaklaşımı

Bugün diyalektik adı altında tek bir yaklaşımdan bahsetmek mümkün değildir. Geçmişten bugüne diyalektik gelenek içinde çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Dolayısıyla öncelikle Schleiermacher'in bu çeşitli diyalektik yaklaşımlardan hangi geleneği izlediğini saptamak gerekir. Birbirlerinden tamamen kopuk yaklaşımlar olmadığı belirtilmekle birlikte, *Metzler Lexikon Philosophie* (2008) adlı felsefe sözlüğünde Antik dönemden bugüne geliştirilen diyalektik yaklaşımlar genel itibariyle beş ana başlığa ayrılmaktadır. İlk grup Platon ve Aristoteles'in öne çıktığı fakat tüm Antik dönemi kapsayan diyalektik yaklaşımlardan oluşur. Bu dönemin diyalektik anlayışı, diyalektiğin bir tartışma ve kanıt sunma sanatı olduğu yönündedir. İkinci anlayış Kant ve Fichte'nin transandantal idealist felsefelerindeki diyalektik yaklaşımdır. *Metzler Lexikon Philosophie* adlı felsefe sözlüğünde üçüncü diyalektik yaklaşım olarak Hegel'in nesnel idealizminin temel yapısı ve yöntemi olan diyalektik yaklaşım belirlenirken, dördüncü olarak Hegel diyalektiğinin Marx tarafından bir toplum eleştirisi yöntemine ve tarihsel gelişim ilkesine dönüştürülmesi kabul edilmektedir. Beşinci diyalektik yönelim ise günümüzde diyalektiğin yeniden yapılandırılması yönünde girilen çalışmaları kapsamaktadır (Precht/Burkard, 2008, ss. 109-112).

Schleiermacher'in diyalektik yaklaşımı Platoncu diyalektik anlayışa dönüş ya da bu anlayışın devamı olarak kabul edilebilir (krş. Holz, 1997, s. 1). Schleiermacher'e göre yorumbilim anlama sanatıyken, diyalektik hakikate ve bilgiye ulaşma aracıdır. Arndt'a göre Schleiermacher'in diyalektik yaklaşımındaki asıl amacı "sadece düşünümsel [reflektierende] ve dolayimsız olan özbilincinde [Selbstbewusstsein] verili olan ve hakiki

bilgiye ulaşmak için zorunlu olan koşulların hangileri olduğunu açıklamak[tır]" (Arndt, 2003, s. 145). Schleiermacher için diyalektik, bir konuşma sanatıdır. Bu konuşma sanatında birey, diyalog temelinde 'salt bilgiye' ulaşma çabası gösterir (Berner, 2015, s. 55). Berner (2015, s. 55) diyalektik düşüncenin 1811'den itibaren Schleiermacher'ın felsefi düşüncesinin temelini oluşturduğunu bildirir. Dolayısıyla denilebilir ki savunduğu çeviri görüşleri de bu felsefi düşüncede temelini bulmaktadır. Diyalektik ile bir konuşmada ya da bir metinde bulunan düşünce yeniden kurulmaya çalışılır. Düşüncenin temeli ve gelişim süreçleri çözümlenmek istenir. Bir başkasının düşüncelerinin tam anlamıyla çözümlenemeyeceği bilinse de anlamaya ve çözümlenmeye yönelik bir çaba söz konusudur.

Schleiermacher'ın diyalektik notlarında, birbiriyle ilintili olmaları bakımından belli başlı konular üzerinde durduğu görülür. Bunlar konuşma, düşünme ve dildir. Tüm bunları dil, daha doğru bir deyişle ulusal dil bağlamında inceler. Rohls'e (2003, s. 181) göre Schleiermacher'ın dili diyalektik düşünceye dâhil etmesi ve dilin önemini vurgulaması, onun yaklaşımını önceki ve çağdaşı olan diğer diyalektik çalışmalardan ayıran en belirgin özelliktir. Rohls özellikle Kant, Fichte ve Hegel gibi filozofların düşüncelerinde dilin hiçbir öneminin bulunmadığını belirtirken, Schleiermacher'ın dilin ve dolayısıyla ulusal dilin düşüncedeki önemine dikkat çekerek, hem çağdaşı Humboldt ile olan düşünce yakınlığını hem de Schleiermacher'ın daha büyük bir adım atarak düşünce ve konuşma, kavram ve dil arasındaki ilişkileri ele alarak metafiziğin mirasını devam ettirdiğini belirtir.

Diyalektik, düşünce alanında sanatsal konuşmayı sağlayan ilkelerin belirlenmesidir (Schleiermacher, 1977, s. 412). Düşünceyle kastedilen ise, sadece akla ve mantığa dayalı dilsel bir düşünce değil, duyguları, tasarımları, hayalleri kapsayan daha geniş bir düşünce kavramıdır. Schleiermacher yorumbilimde sadece akla değil, aynı zamanda duygulara da dikkat çeker. Aynı yolu izleyerek diyalektiğin salt akıl aracılığıyla düşünsel bir faaliyet olmadığını, akıl yürütmede de duyguların işbaşında olduğunu göstermeye çalışır. Thouard (2003, s. 151), Schleiermacher'ın felsefi yaklaşımlarında duyguları dikkate almasının özellikle Hegel tarafından filozofluğunun sorgulanmasına ve duygu filozofu (*Gefühlsphilosoph*) olarak nitelendirilmesine yol açmış olduğunu belirtir. Ancak tüm bu eleştirilere karşın Schleiermacher felsefi görüşlerinde duygunun önemine dikkat çekmeye devam etmiş ve aklın iş başında olduğu bilgiye erişim, doğru düşünme ve konuşma biçimi olarak kabul ettiği diyalektik görüşlerinde duyguları dışlamamıştır. Schleiermacher'e göre bu sürece akıl kadar duygular da müdahildir. Thouard'a göre Schleiermacher'ın duygulara dair düşünceleri, "ne (hegelvari) kötü bir sonsuzluğun özelliği olarak[,] ne de (nietzschevari) "fazlasıyla beşeri" bir öznellik olarak düşünülmelidir, daha ziyade sistem içindeki sonlu özneliğin konulaştırılması olarak anlaşılmalıdır" (2003, s. 150).

Schleiermacher'ın diyalektik bağlamında dili sorunsallaştırmasının altında yatan neden her bir bilginin, düşüncenin, tasarımın, duygunun dille veya onun muadilleriyle açığa vurulması ve bunların yine dil aracılığıyla anlaşılabilir ve ulaşılabilir olduğunu düşünmesidir. Dolayısıyla konuşma sanatı için değişmez koşul, dildir (Schleiermacher, 1977, s. 458-459). Ancak ne var ki Schleiermacher'e göre diyalektik için kaçınılmaz olan

dilin özünün sıkıntılı bir yanı vardır. Dil, karşılıklı konuşma ve anlaşmada birtakım sıkıntılara yol açmaktadır. Sanatsal konuşmada dilin oluşturmuş olduğu sıkıntı, her bir dilin kendine özgü olmasıdır. Dilin kendine özgü oluşu, düşünceye de yansımaktadır. Her bireyin belirli bir olguya yönelik zihninde farklı tasarımlar, aynı zamanda buna karşı farklı duygular oluşmaktadır. Schleiermacher'e göre (1977, s. 410) söz konusu olan böyle bir irrasyonallite, ancak dil birliği ile giderilebilir. Dillerin irrasyonallitesi ise aklın birliğiyle giderilebilir. Schleiermacher, aynı toplumdaki bireyler arasında dil birliğinin oluşmasıyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

Bireyin kendi oluşturduğu dil çevresi, kendi kişiliğinin bir ifadesidir. Bir başka ifadeyle, bir düşünür olarak kendine özgü olduğudur. Eğer ki kişi her şeyi bu dil çevresine dahil etmeye çalışıyorsa, bu durumda [bunları değerlendirirken] kendi düşüncesini ölçüt olarak kabul eder [...]; ve bu durum farklı ve yabancı düşünce için sınırlı bir anlamlılığın [Sinn] işaretidir. Ancak buna karşın kişi ne kadar çok saf düşünceye yönelik bir isteklilik [allgemeine Freude] ile hareket ederse, farklılıklar [içerisinde] o denli ortak olanı ve tartışmalı olandaysa dengeli [Ausgleichende] olanı arayacak ve kabul edecektir.[.] [B]ununla birlikte, farklı dil çevrelerine yönelmiştir[...] ve bu durumda da [bu farklı dil çevreleri için] kendininkini geliştirirken, neredeyse [söz konusu olan diğer dil çevreleri] için kendi cazibesini yitirir ve böylece kendine özgü düşünce biçimini geçersiz kılar. (Schleiermacher, 1977, ss. 424-426)

Schleiermacher'e göre dönemsel ve durumsal şartlara bağlı olarak söz konusu bu iki durumdan biri daha ağır basar (Schleiermacher, 1977, s. 426). Yorumbilimindeki dogmatizmden uzak tutumunu diyalektik yaklaşımına da taşıyarak, diyalektiği belirli bir tekniğe hapsedmez. Diyalektiğin uygulanma biçimi, her dil çevresi/toplumu için değişecek bir durumdur. Schleiermacher, dil çevresi kavramını hem geniş hem de dar anlamda ele alır. Ona göre diyalektiğin bir toplumdan diğer topluma değişiklik göstereceği gibi, aynı toplum içerisinde yaşayan ancak farklı konu bağlamı doğrultusunda düşünümsel eylemlerde bulunan gruplar arasında da farklı diyalektik yöntemler gelişmekte ve uygulanmaktadır (bkz. 1977, ss. 420-422).

Schleiermacher diyalektiği belirli tek bir düşünce alanına yönelik konuşma sanatı olarak tanımlar. Ancak bu alana geçmeden önce genel itibarıyla düşünce ve bunun türlerine yönelik geliştirdiği yaklaşıma değinmek gerekir. Schleiermacher düşünceyi üç farklı alana ayırır. Bu düşünce alanları sırasıyla şu şekildedir:

- Saf düşünce (*reines Denken*),
- Ticari düşünce (*geschäftliches Denken*)
- Sanatsal düşünce (*künstlerisches Denken*)

Schleiermacher'e göre bu düşünce alanları dışında bir başka temel düşünce alanı bulunmaz. Ancak bunların özelliklerinin iç içe geçtiği metinler kaçınılmaz olarak vardır. Schleiermacher, belirlemiş olduğu üç düşünce alanından diyalektiğin gerekli olduğu alan olarak saf düşünce alanını işaret eder. Ancak aynı zamanda bununla da sınırlamaz, çünkü hiçbir düşünce alanı kendi içerisinde kapalı, diğerlerinden arınmış bir yapıya sahip değildir. Sıralanan bu üç düşünce türüne karşılık, üç tür konuşma

bulunmaktadır (Schleiermacher, 1977, s. 414). Düşünce alanları ayırımından yola çıkarak Schleiermacher, bu üç alanda yapılan konuşma türlerinin özelliklerini de irdeler.

4. F. Schleiermacher'in Çeviri Yaklaşımı

Schleiermacher 1813 yılındaki Akademi konuşmasında çeviri ve anlamanın benzer doğalarına dikkat çektikten hemen sonra çevirinin uygulandığı alanları saptama girişiminde bulunur. Diliçi çeviriye anlama olgusu üzerinden değinen Schleiermacher sonrasında konuşmasını dillerarası çeviriyle sınırlandırır ve dillerarası çeviriye iki alana ayırır. Schleiermacher'e göre çeviri sadece bir 'dilin' bilim ve sanat (*redende Künste*) alanında ürettiklerini 'yabancı topraklara' nakledip, onun etkisini daha da geniş çevrelere ulaştırmak için yapılmaz. Çeviri aynı zamanda çeşitli ticari alanlarda ve diplomaside kullanılan bir iletişim aracıdır. Bahsettiği bu son alanda yani diplomatik iletişimde ilgili ülkeler arasında karşılıklı denge kurulmaya çalışıldığından her ülke yönetimi kendi ulus dilinde iletişim kurmaya özellikle önem verir (Schleiermacher, 1963, s. 39). Dillerarası çeviri faaliyetindeki alanları, yani metin türlerini ayırırken, aynı zamanda bu alanların birbirlerinden tamamen soyutlanamayacağına ve bu alanların ancak "silik sınırlar"a (Schleiermacher, 1963, s. 39) sahip olabileceğine de ayrıca dikkat çeker.

Schleiermacher'e göre çevirinin söz konusu olduğu metinler genel anlamda ticari (*geschäftliche*) ve sanatsal/bilimsel metinler olmak üzere ikiye ayrılır. Metinler sahip oldukları özelliklere göre bu iki üst başlıktan birinin altında yer alır ve taşıdıkları önem ve gerektirdikleri beceri bakımından bu metinlerin çevirileri de iki türe ayrılır. Schleiermacher bilindik çeviri ayırımını izlemeyerek 'ticari metin çevirileri' olarak sınıflandırdığı çeviri faaliyetlerini '*Dolmetschen*' (sözlü çeviri), sanatsal ve bilimsel metin türlerinin çevirilerini ise '*Übersetzen*' (yazılı çeviri) olarak adlandırır: "*Dolmetscher [sözlü çevirmen] işini ticari alanda, eigentliche Uebersetzer [gerçek çevirmen] daha ziyade bilim ve sanat alanlarında sürdürmektedir*" (Schleiermacher, 1963, s. 39).

Schleiermacher, çeviri alanlarının ve metin türlerinin genel çerçevesini çizdikten sonra asıl ilgilendiği konuya geçer: Alman halkının bilgi ve kültürel açıdan doyuma ulaşmasını mümkün kılacak çeviri yöntem(ler)inin belirlenmesi. Tıpkı metin türlerini ana hatlarıyla belirlediği gibi çeviride izlenecek olan yöntemleri de ana hatlarıyla belirler ve bu yöntemleri uygulamaya taşıyacak teknikler, bir başka ifadeyle mikro stratejiler sunmaz. Yabancı dilden yapılacak çeviri için iki yöntem bulunduğunu öne sürer. Çevirmenin görevi ya okuru yazara götürmek (yabancılaştırıcı çeviri yöntemi/*verfremdendes Übersetzen*) ya da yazarı okura götürmektir (yerlileştirici çeviri yöntemi/*eindeutschendes Übersetzen*) (Schleiermacher, 1963, s. 47). Her iki çeviri yöntemini de sanatsal birer icra olarak kabul eden Schleiermacher'in çeviri yaklaşımında uygulama bakımından bir yöntemin diğerine göre herhangi bir üstünlüğü bulunmaz. Daha önce belirtildiği gibi, onun için önemli olan çeviri yöntemlerinden hangisinin kendisinin belirlemiş olduğu amaca ulaşmak için elverişli olduğudur.

Schleiermacher'e göre 'gerçek' bir çevirinin amacı her zaman erek okuru yeni ve kendi dilinde henüz bulunmayan farklı olgularla tanıştırmaktır. Çeviri yöntemleri bu amaç bakımından değerlendirildiğinde yazarı okura götürme, diğer bir ifadeyle yerlileştirme yöntemi bu imkânı sağlamamaktadır. Çünkü bu yöntem okura yabancı olan

her olguyu kaldırmakta ve kaynak metnin yabancı unsurları erek okura kendi kültürü olan erek kültür olgularıyla sunmaktadır. Oysa 'gerçek' çeviri sonucu oluşmuş olan erek metin, kaynak dilin düşüncesini ve yazarın üslubunu yansıtmalıdır. Yerlileştirici çevri yönteminin aksine yabancılaştırıcı çeviri yöntemi kendisinin gözettiği amaca ulaşmak için en elverişli yöntemdir. Erek okurun bilgi seviyesini arttırmak için yerlileştirici çeviri yönteminden neden yabancılaştırıcı çeviri yönteminin tercih edilmek durumunda olduğunu Schleiermacher şu sözleri ile açıklık getirir:

[...] gerçekte diller sadece kulaklara farklı gelecek biçimde her iki dilde de her kelimeye bir kelime karşılık gelseydi, aynı kavram aynı kapsamda ifade edilebilseydi; [kavramların] kullanımları aynı ilişkileri canlandırsaydı ve [kavramların] bağıntı türleri birbirleriyle örtüşseydi: bu durumda sanat ve bilim alanlarında da gerçekleştirilen her türlü çeviri [...] tıpkı ticari çevirilerde olduğu gibi mekanik bir hal alırdı [...]. (Schleiermacher, 1963, s. 42)

Schleiermacher'in bu sözleri dilin irrasyonel olduğu görüşünü yansıtmaktadır. Dilin irrasyonelliğini diyalektik çalışmalarında konu edinen Schleiermacher, her toplum farklı tecrübeler ve dünya görüşüne sahip olduğundan algı ve anlamlandırma dünyalarının da toplumdaki topluma farklılık göstereceği düşüncesindedir. Dil ve düşünce birdir (Schleiermacher, 1963, s. 43). Dil genel yönüyle bir toplumdaki bireyleri birbirine bağladığı gibi, bireysel kullanım yönüyle de anlama ve anlaşılma konusunda engeller oluşturmaktadır. Aynı dilin konuşulduğu bir toplumda dahi anlaşmak güçken, dil ve düşünce birliğinin bulunmadığı toplumlar arasında çeviri yapılırken kaynak metnin düşünce ve üslup farklılığını erek dil ve anlatım imkânlarıyla yansıtmak mümkün değildir. Diğer yönden yabancılaştırıcı çeviri yöntemiyle oluşturulacak erek metin erek okur tarafından bir kaynak metin okuru tarafından alımlandığı şekliyle değil, bir kaynak metnin farklı bir anadile sahip olan fakat kaynak kültür hakkında birtakım önbilgilere sahip okurun alımlandığı şekliyle alımlanacaktır (bkz. Akin, 2016b, ss. 73-75).

Yukarıdaki alıntıda da anlaşılacağı üzere Schleiermacher'e göre aynı ya da benzer alımlamanın mümkün olabilmesi için diller arasında irrasyonelitenin bulunmaması ya da en iyi ihtimalle asgari seviyede olması gerekir. Şayet iletişimde ve dilde böyle bir durum söz konusu olsa bilimsel ve sanatsal metinlerin çevirileri tıpkı ticari metinlerin çevirileri gibi mekanik bir niteliğe sahip olacaktır. Ancak bilimsel ve sanatsal metinlerde bireysel yaratıcılık ön planda olduğu için böyle bir durum mümkün değildir. Schleiermacher'in *Übersetzen* ve *Dolmetschen* arasında yapmış olduğu bu ayrımın şüphesiz bir yandan yorumbilim yaklaşımında bahsettiği dilin bireysel ve genel yönüyle (*individuelle Allgemeine*) ilgili görüşlerine, diğer yandan diyalektik yaklaşımındaki düşünce ve konuşma türleri arasında yapmış olduğu ayrıma dayandığı söylenebilir.

5. F. Schleiermacher'in Diyalektik Yaklaşımı Bağlamında Çeviri Metin Türlerinin Değerlendirilmesi

Schleiermacher metinleri (ticari-sanatsal/bilimsel) ve bu metinlerin çevirilerini (*Dolmetschen/Übersetzen*) türlere ayırır, fakat belirlediği türler arasında kesin sınırların bulunmadığına dikkat çeker. Belirli bir türe ait bir metnin hangi durumlarda diğer metin türü altında değerlendirileceğiyle ilgili birkaç örnek veren Schleiermacher'e göre bu konuda belirleyici olan kaynak metin yazarının kendi birey dilini metne yansıtmaya

oranıdır. Yazar kendi düşünsel ve sanatsal yönünü metne yansıtması durumunda metin sanatsal veya bilimsel nitelik taşıyacak, fakat yazarın kendi bireyselliğini metne yansıtmaktan mümkün olduğunca sakınması durumunda metin ticari metin niteliğini taşıyacaktır. Böylece çevirinin ticari metin çevirisi (*Dolmetschen*) veya bilimsel/sanatsal metin çevirisi (*Übersetzen*) niteliklerinden hangisine sahip olacağı da değişecektir (Schleiermacher, 1963, ss. 40-41).

Diyalektik yaklaşımında düşünce türleri arasında ayırmda bulunan Schleiermacher bu düşünce türlerini çevirideki yaklaşımına benzer şekilde ticari düşünce, sanatsal düşünce ve saf düşünce olmak üzere üçe ayırdığı görülür. Schleiermacher'e göre ticari düşünce (*geschäftliches Denken*), başkaları için yapılan ve bir dönüşüme veya değişime yol açacak düşünce türüdür. Ticari düşünce bireyin, kendisi haricindekilerin yine kendisine karşı olan tutumlarında değişiklik meydana getirmeyi amaçlayan her türlü eylem ve düşünceyi kapsar.

Öyle ki bizim dışımızda-kalanlara, içimizde ve bize ilişik, ancak düşünce etkinliğinin dışında olanları dâhil edebiliriz. Dürtüsel [animalisch] yaşama eşlik ettiğimiz ve hazırladığımız bilinçten, doğa ve diğer insanlar üzerindeki hâkimiyetimizi sağlamaştırdığımız ve geliştirdiğimiz, kendi davranışlarımızı yönetmemize varıncaya kadar her şey ticari düşünceye dâhildir. (Schleiermacher, 1977, s. 413)

Bu anlamda Schleiermacher ticari düşünceyi geniş çerçevede ele alıp, her türlü hükmetme arzusu doğrultusunda gerçekleşen düşünceleri de bu alana dâhil eder. Schleiermacher bir insan dürtüsü olarak gördüğü hâkim olma ve çıkar sağlama durumlarını ticari düşünceye dâhil etmektedir. Ticari düşüncenin, sanatsal ve saf düşünceyle ayırdığı nokta, buradaki düşüncelerin diğer bireylerin eylem ve tutumlarına yönelik olmasıdır. Ticari düşüncenin tek başına gerçekleştirilen bireysel düşünme biçiminden çıkartılıp kişilerarası alana yansımaysa ticari konuşmadır.

Ticari konuşmanın yapılabilmesi için, ikinci bir kişi olmak durumundadır. Çünkü konuşmacının buradaki amacı, kendi düşüncelerini gerçekleştirebilmek için bir başkasını ya kendi tarafına çekmek ya da amacını gerçekleştirmekte engel olmasını önlemektir. Her iki durumda da konuşmacı diğerinin isteğini, duygularını, düşüncelerini belirleyip etkilemeye çalışır. Bu etki ve yönlendirme için ikna etme sanatını uygular. Schleiermacher bu tür konuşmalara sözleşme, müzakere ve danışmanlık vb. durumları örnek gösterse de ikna etme ve yönlendirme isteğinin bulunduğu her türlü konuşmayı buna dâhil etmez. Ticari konuşmayı benzerlerinden ayıran en önemli özellik, diğerini baskıyla veya hileyle ikna etmeye çalışmamasıdır. İkna etme girişiminde baskı ve hilenin bulunuyor olması, bunun bir konuşma olmadığını gösterir. Ticari konuşmada taraflardan sadece biri memnun olmamalıdır. Bu türdeki konuşma doğrudan bir ikna sanatı olarak alınıldığında bu sakıncalı bir duruma dönüşebilir ve bundan dolayı da bundan itinayla kaçınılmalıdır. Schleiermacher'e göre (1977, ss. 415-416) ticari konuşmada gerçekleşen diğerini yönlendirme, mümkün olduğunca asgari bir zahmetle (*Aufwand*) ve bu asgari zahmete karşın her iki tarafın da mümkün olduğunca konuşmadan hoşnut kalmasıyla sonuçlanmalıdır. Bir başka ifadeyle, konuşmacı amacını gerçekleştirebildiği veya gerçekleştirebileceği için konuşmadan memnun ayrılmalı, yönlendirilen kişi ise,

konusmacının yönlendirmesinin herhangi bir baskı ve zarar vermeden, gerçekten kendi rızasıyla gerçekleşmesinden memnun olmalıdır.

Schleiermacher'in diyalektik görüşlerinde ticari düşünce ve konuşma alanına yönelik yaptığı tespitler ile çeviri makalesindeki ticari metinlerin çevirileri hakkında dile getirdikleri arasında paralellikler göze çarpar. Ticari düşünce ve konuşma diyalektik düşünceye, diğer bir ifadeyle saf düşünce alanına dâhil değildir. Dolayısıyla bu alanda yapılan çeviriler Schleiermacher'in gözettiği çeviri amacına ulaşmayı sağlayacak metin türleri değildir. Ticari konuşmalar insanların düşüncelerini etkilemektedir. Fakat düşüncelerin etkilenmesi bilgiye erişim yönünden değil, konuşmacının kendisine yönelik bir tutum değişikliğine yol açacak türdedir. Ticaret ile uğraşan birinin mallarını pazarlaması, iş ortaklarına karşı kendi haklarını koruması, siyasetçinin seçmen nezdinde seçimleri kendi lehine çevirecek girişimlerde bulunması, diplomaside bir bürokratin kendi ülke ve halkının çıkarlarını koruması vb. birçok düşünce ve konuşma diğerlerinin düşünce ve tutumlarını değişime ve dönüşüme uğratmak amacıyla gerçekleştirilir. Ticari metin çevirileri de bahsedilen bu değişim ve dönüşümü sağlamak ya da taraflardan birinin çıkarını korumak amacıyla yapılan konuşmaların çevirileridir. Schleiermacher'in çeviri makalesinde sözlü çeviriye (*Dolmetschen*) örnek gösterdiği metin türleri ticari sözleşmeler ve anlaşmalar, gazete yazıları/kupürleri, reklamcılık, bürokrasi ve benzeri alanlardan oluşmaktadır. Elbette bu türdeki metinlerin 'gerçek' bir çeviri (*Übersetzen*) olarak değerlendirilmesi yazarının birey dilini metne yansıtma oranıyla eşgüdümlüdür. Ancak Schleiermacher'e göre bu metinlerde genellikle yazarın bireyselliği metne yansıtılmadığından çevirileri de '*Dolmetschen*' türünde bir çeviri olacaktır. Daha önce belirtildiği gibi Schleiermacher'e göre '*Dolmetschen*' mekanik bir aktarım sürecidir:

[...] bu nedenle bu alanda yapılan aktarım, her iki dile belirli ölçüde hâkim olan herkes tarafından yapılabildiği için neredeyse sadece mekanik bir iştir, daha iyi ve daha kötü [çeviri] arasında önemli bir fark bulunmaz, önemli olan bariz hataların önüne geçilmesidir. [...] (Schleiermacher, 1963, s. 42)

Schleiermacher'e göre her iki dili belirli bir seviyede bilen biri bu tür çevirileri yapabilir. Bu alandaki çevirilerde daha iyi veya daha kötü çeviri söz konusu değildir, daha doğrusu bunlar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Önemli olan çevirmenin hatalı bir çeviri yapmamasıdır (1963, ss. 41-42). Fakat zaten Schleiermacher'e göre ticari metin çevirilerinde hata yapılma olasılığı oldukça düşüktür. Çünkü ticari hayatta dolayısıyla metinlerde söz konusu olan genellikle apaçık, belirgin ve hatta mümkün olduğunca taraflarca tüm yönleriyle belirlenmiş nesnelere veya olaylardır. Bu alandaki "tüm görüşmeler bir anlamda aritmetik ve geometrik karaktere sahiptirler, rakam ve ölçüler her noktada yardımcı olur[...]" (Schleiermacher, 1963, s. 41).

Schleiermacher'e göre ticari alan çevirilerinde daha az zorlukla karşı karşıya kalınmasının bir diğer nedeni, konunun ve ilişkilerin taraflar arasında bilindik olmasıdır. Çünkü ona göre "aktarım sadece bu ilişkilere aşına olan katılımcılara yapılmaktadır" ve aynı zamanda konuya dair "ifadeler her iki dilde de ya kanunlarla ya da gelenek ve karşılıklı açıklamalarla belirlenmiştir" (Schleiermacher, 1963, ss. 40-41). Yine Schleiermacher'e göre anlamı ve kullanımı belirsiz kavram ve sözcüklerle karşı karşıya kalındığında çok vakit geçmeden bu sözcükler "kanun ve alışkanlıkla yerleşik kullanım"

(1963, s. 41) kazanırlar. Alan terminolojisi her iki dile de mevcuttur ve ortak ifadeler gelişmiş olduğundan kişiler ortak bir dile (*Sprachgemeinschaft*) sahiptir. Tüm bunlar iletişimin sağlıklı bir zemin üzerinde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Anlaşılacağı üzere Schleiermacher'e göre hem konuşmacı hem dinleyiciler nezdinde ticari metinlerde düşünsel ve kültürel açıdan yabancı olgular ya hiçbir şekilde bulunmamaktadır ya da konuşmayı etkileyecek yoğunlukta değildir. Bu sebepten çeviri yöntemi tartışmasına ticari metinleri dâhil etmez. Çeviri yöntemlerini belirlerken bilimsel ve sanatsal metin türlerini dikkate alır. Ticari metinleri bu tartışmanın dışında tutar. Böylece sözlü iletişimi ve çeviriyi ticari alana uygun gören Schleiermacher yazıyı, bilim ve sanat alanı için uygun görür. Çünkü ona göre sanatsal ve bilimsel yaratıları sözlü olarak aktarmak güç ve gereksizdir: "Sanat ve bilim alanına uygun olan yazıdır, bu yolla eserler kalıcı olur; ve bilimsel ve sanatsal yapıtları sözlü olarak çevirmek, gereksiz olacağı gibi görüldüğünden de imkansız olacaktır" (Schleiermacher, 1963, ss. 39-40).

Schleiermacher'ın sanatsal ve bilimsel metin çevirilerini '*Übersetzen*' olarak sınıflandırmasının nedenleri de diyalektik yaklaşımında daha net ortaya çıkmaktadır. Schleiermacher çeviri makalesinde öncelikli olarak yazılı çevirinin hedef kitesinin belirlenmek durumunda olduğunu belirtir. Bilim ve sanat alanlarında yapılan 'gerçek' yazılı çeviri, kaynak dünyaya ne tamamen yabancı olan okur için ne de kaynak dünya değerlerini içselleştirmiş ve farklı bir dil çevresinden olsa dahi kendini kaynak dünyaya ait hissedilen okur için yapılmalıdır. 'Gerçek' çeviri tam olarak bu iki kutbun ortasında bulunan okur kitlesi için yapılmalıdır. Schleiermacher orta noktada bulunan bu okurları kaynak dünyayı ve dilini seven, ona ilgi duyan (*Liebhaber*) ve onu tanıyan (*Kenner*) olarak isimlendirir (Schleiermacher, 1963, s. 51).

Schleiermacher bilimsel ve sanatsal metinleri ayrı ayrı değerlendirmez, bunları birlikte tahlil eder. Schleiermacher 'gerçek' çeviri faaliyetinde bulunmak için bu iki alana yönelik ayrı ayrı farklı yöntem önerisinde bulunmaz, her iki alan için de izlenmesi gereken yol yabancılaştırıcı çeviri yöntemidir. Buna karşın 'dil birliği'nin bulunmuyor olmasından dolayı 'gerçek' çevirinin mümkün olmadığı durumlarda bilimsel metinlerin *Paraphrase* (açıklama), sanatsal metinlerinse *Nachbildung* (taklit) biçiminde aktarılmasının uygun olacağını ifade eder (bkz. Schleiermacher, 1963, s. 47). İki aktarım türü ileride yapılması olası olan 'gerçek' çeviri için sadece birer ön hazırlıktır (Schleiermacher, 1963, s. 50). Denilebilir ki bu iki aktarım türüyle Schleiermacher iki farklı dile sahip toplumlar arasında bir dil birliği oluşturulmasını hedeflemektedir.

Bilimsel ve felsefi metinlerin aktarım yöntemi olarak *Paraphrase* gelecekte yapılacak 'gerçek' çevirilerin anlam ve içerik yönünden anlaşılabilirliği için yapılmalıdır. Schleiermacher'e göre *Paraphrase*, açıklama ve betimlemelerle kaynak dünyada olan fakat erek dünyada bulunmayan kavramları erek okura tanıtır. Dilin irrasyonel yönü bir nebze olsun aşılmaya çalışır ve bu sayede içerik, yazarın üslubundan bağımsız olarak erek okura sunulmuş olur. Kaynak eserin kaynak okur üzerindeki etkisinden (*Eindruck*) feragat edilir ve sonuç olarak erek metinde anlatım yönünden herhangi bir canlılık bulunmaz (Schleiermacher, 1963, ss. 45-46).

Taklit (*Nachbildung*) ise yabancı olana karşı ilgi uyandırmak ve bu ilgiyi güçlendirmek için yapılmalıdır. Dilin irrasyonelliğinden yola çıkılarak bir sanat eserinin

hiçbir bölümünün erek dilde eşdeğer bir şekilde karşılanamayacağı düşüncesi sonucunda aktarım türü olarak *Nachbildung* tercih edilir. Bu aktarım türünde önemli olan kaynak eser etkisinin bir bütün olarak erek dünyaya yansıtılmasıdır. Burada kaynak dil ruhu erek metne taşınmaya çalışılmaz. Estetik etkinin bir bütün içinde erek dünyaya yansıtılabilmesi uğruna, eserin 'kimliği' (*Identität*) gözden çıkarılır. Yazar ve okur buluşturulmaya çalışılmaz, burada amaçlanan şey erek okurda kaynak okurdakine benzer bir etki uyandırmaktır (Schleiermacher, 1963, ss. 46-47).

Schleiermacher, çeviri makalesinde sanatsal ve bilimsel metinlerin özellikleri, çevirileri ve çevirmenleriyle ilgili önemli analizlerde bulunur. Ticari metinlerin aksine bu metinlerde yazarın bireyselliği öne çıkar. Sanatsal ve bilimsel metinler ya düşünsel ya da biçimsel yönden yazarın bireyselliğini ve yaratıcılığını yansıtmaktadırlar. Bireyselliğin ortaya çıkartılabilmesi için 'çevirmen' (*Uebersetzer*) 'sözlü çevirmen'den (*Dolmetscher*) farklı güç ve hünere sahip olmak durumundadır (Schleiermacher, 1963, s. 40, ayrıca bkz. Akın, 2015; Akın, 2016b). Çevirmen metinlerin bireysel yönünü çözümlmek ve erek okura ulaştırmak durumundadır. Çevirmen bunu yapabilmek için Schleiermacher'in yorumbilim yaklaşımında sunmuş olduğu yorum yöntemlerine vakıf olmalıdır. Kaynak dili, kaynak kültürü ve tarihini, kaynak dilde üretilen eserleri ve onların yazarlarını yakından tanımalıdır (Schleiermacher, 1963, ss. 44-45). Tüm bu bilgiler temelinde anlama sanatını tatbik eden bir çevirmen kaynak dünyaya ait metinlerin bilimsel ve sanatsal yönünü erek okura sunabilir. Sanatsal ve bilimsel metinlerin ikinci özelliği birincisine bağlı olarak okura yeni bilgi, düşünce ya da estetik etki sunuyor olmalarıdır. Çevirmen, yazarın düşünsel ya da sanatsal yönden kaynak dünyaya dolayısıyla diline getirdiği yenilikler erek okura sunacaktır. Schleiermacher diyalektik çalışmalarında bu tür metinlerin özellikleri ve birbirilerinden hangi noktalarda ayrıştıklarına dair ek bilgilere yer verir.

Ticari düşüncenin ve konuşmanın kişinin kendisi için değil, başkalarına yönelik olduğunu bildiren Schleiermacher'e göre sanatsal ve saf düşüncenin ortak noktası, bunların başkaları için gerçekleştirilmemesidir. Sanatsal ve bilimsel düşünce kişinin kendisi için yaptığı düşünümse bir eylemdir. İnsan kendi estetik anlayışını doyuma ulaştırmak, bilginin kendisine erişmek ve bilimsel/felsefi bilgisini geliştirmek amacıyla bu iki türdeki düşünsel eylemde bulunur.

Bir düşüncenin sanatsal niteliğe sahip olabilmesi, uyandırdığı haz duygusuna bağlıdır. Sanatsal düşünce dışarıdan alımlanan bir gösterge üzerinden oluşmak durumunda değildir, her türlü zihinsel tasarım sanatsal düşünce niteliğine sahip olabilmektedir. Bunlar "rüyadan başlayıp, sanatsal eserlerin ilk örneklerine kadar" uzanabilmektedir.

[...] sanatsal olan, daha az ya da daha çok haz arasında ayrımını yapıldığı ve özellikle mükemmel hazzın için bulunduğu, gerçek düşünce ya da tasavvur ile içten gelenin, bir ileti ve yazıya döküldüğü ve [böylece içsellikten] dışsallığı dönüştüğü her düşünce dâhildir. (Schleiermacher, 1977, s. 413)

Sanatsal düşünce, düşünen öznenin anlık eylemiyle sınırlıdır ve dışa yansıyan da bu düşüncenin sadece en canlı ve beğenilen halidir. Bu düşüncenin iletişim hali, bir diğer

deyişle konuşma türü serbest konuşmadır (özgür konuşma). Serbest konuşmayı özgür bir eylem olarak kabul eden Schleiermacher, bu konuşma türüyle diğerinin düşüncelerinin tetiklendiği, söz konusu olan konu hakkında hâlihazırda bir düşüncesinin bulunması durumunda ise, bunun değişime uğratıldığı görüşündedir. Bu haliyle serbest konuşma tarafların karşılıklı olarak birbirini etkilediği ve geliştirdiği konuşma biçimidir. Ancak serbest konuşmada konuşmanın içeriği değil, etkisi önemlidir. Diğer kişi üzerinde yarattığı etki, uyandırdığı duygu, verdiği estetik haz ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bu türdeki bir konuşma, karşılıklı etkiler tükeninceye kadar devam eder ve etkileşim son bulduğu an, konuşma da son bulur. Ancak her an diğer konuşma türleriyle (ticari ve sanatsal konuşma) keşşebileceğinden, konuşmanın türünün değişmesiyle devam ettirilmesi mümkündür. Böyle bir durumda konuşmanın etkisinden çok, içeriği öne çıkmaktadır. Diğer konuşma türlerine bir dönüşüm gerçekleşmediği ve sanatsal konuşma olarak devam ettiği müddetçe, dikkate alınmak durumunda olan şey, hangi etkenlerin ve özelliklerin haz duygusuna (*Wohlgefallen*) yol açtığıdır. (Schleiermacher, 1977, ss. 414-415)

Schleiermacher'e göre çevirmene zorluk yaşatan etkenler estetik duyguyu oluşturan bu sanatsal özelliklerdir. Bir metnin sanatsal niteliğe sahip olmasını sağlayan etkenler "kendisini ritim ve ton değişimiyle açığa vuran dilin müziksel yönüdür" (Schleiermacher, 1963, s. 53). Çevirmenin sanatsal metnin ahengini ve tınısını dikkate almaması ya da tahrip etmesi erek okur tarafından hissedilecektir. Schleiermacher'e göre sanatsal metin çevirisinde birbirine taban tabana zıt iki sadakat anlayışı bulunur. Bunlardan biri ritim ve ahenk sadakati, diğeri diyalektik ve gramatik sadakattir. Çevirmenin iki sadakat anlayışını birbiriyle uyumlu bir şekilde erek metne yansıtması mümkün değildir. Bunun birinci nedeni dillerin ve söylem imkânlarının birebir örtüşmemesidir (İrrasyonel). İkinci neden çevirmenin kendi öznelliğinden kaynaklanır. Çünkü çevirmen kendi öznelliğinden dolayı bu sadakat anlayışına konu olan etkenlerden birine eğilim gösterir ve bu eğiliminden uzaklaşamaz. Yukarıda da dikkat çekildiği gibi, Schleiermacher diyalektik yaklaşımında sanatsal düşünce ve serbest konuşmada asli olan konuşmanın içeriği değil, etkisi olduğunu belirtir. Dolayısıyla işinin ehli olan "çevirmen konuşmanın mimetik ve müziksel yönünü" (Schleiermacher, 1963, s. 53) erek metnine yansıtmak durumundadır. Schleiermacher'in çeviri yaklaşımını çelişkili kılan durum da tam olarak yabancılaştırıcı yöntem ile estetik etkiyi yan yana getirmesidir.

Yabancılaştırıcı yöntem ile estetik haz uyandırma fikri Schleiermacher'in çeviri görüşlerinde en çok şüpheyle karşılanan ve tartışılan konudur. Çünkü Schleiermacher için ister felsefi/bilimsel metin olsun ister edebi metin çevirisi olsun çeviri bir bilgi edinme, erek okuru yabancıyla tanıştırma etkinliğidir. Çeviriye yüklediği bu genel görevden yola çıkıldığında sanatsal metindeki yeni yaratım ne ise, bu metinlerin çevirisinde de yabancılaştırıcı çeviri yöntemi aracılığıyla erek okura tanıtılacak olan söz konusu olan yeni yaratım olacaktır. Fakat Schleiermacher serbest konuşmanın estetik etkisinden çeviri söz konusu olduğunda vazgeçmez. Bu durumda edebi metin çevirilerinin amacı erek okuru yabancıncın bu sanatsal yaratımlarıyla tanıştırmak olduğu kadar, erek okura estetik etkiyi de sunmaktır. Nitekim 'gerçek' çevirinin yapılamayacağı durumlar için önerdiği '*Nachbildung*' aktarım türünde de önemli olanın sanatsal etki olduğunu belirtir. Bu tür metinlerin çevirisinde bu iki amacın da gözetilmek durumunda

olduğunu unutmada, Schleiermacher'in önceliği estetik etkiye verdiği söylenebilir. Ancak bu estetik etkinin erek okura sunulması yabancı olanın tamamıyla asimile edilip kaldırılması anlamına gelmemektedir. Çevirmen bu estetik etkiyi kendi dilinin ona sunduğu imkânları zorlayarak da olsa yabancılaştırıcı yöntem ile aktarmalıdır. Schleiermacher'in bu tür metinlerin sözcüğü sözcüğüne çevrilmesine karşı olduğu ve sözcüğü sözcüğüne yapılacak çevirilerin metni anlamada sıkıntı yaratacağı yönündeki düşünceleri çeviri makalesinin farklı noktalarında yaptığı açıklamalarda görülmektedir (Schleiermacher, 1963, ss. 50-51, 55-56). Schleiermacher'in çeviri makalesinde ne yerleştirici ne de yabancılaştırıcı yöntem için herhangi bir teknik önermediği daha önce belirtildi. Bahsedilen her iki yöntem genel yöntem olma özelliklerine sahiptir ve bunların uygulama biçimlerinin geniş bir yelpazeden oluştuğu söylenebilir (Akın, 2015, s. 13; Bernofsky, 1997, s. 177).

S. Bernofski 1997 yılında yayımlamış olduğu 'Schleiermacher's Translation Theory and Varieties of Foreignization. August Wilhelm Schlegel vs. Johann Heinrich Voss' adlı çalışmasında Schleiermacher'in yabancılaştırıcı yöntem ile ne türde bir çeviri uygulaması kastettiğini çözümlenmeye çalışmaktadır. Çalışmada Schleiermacher'in çağdaşları olan A. W. Schlegel'in ve J. Heinrich Voss'un Shakespeare çevirilerini karşılaştırmaktadır, her iki isim de çevirilerini yabancılaştırıcı yöntem ile gerçekleştirmiştir. Karşılaştırma için bu iki ismi seçmesinin ardında yatan neden ise Schleiermacher'in Voss'un çevirilerine karşı olumsuz tutum alması, Schlegel'in yapmış olduğu çevirileri ise benimsemesidir. Böylece Bernofsky Schleiermacher'in çeviri makalesinde yabancılaştırma yöntemine yönelik soyut teorik açıklamalarını somut örnekler üzerinden göstermeye çalışmaktadır. Bernofsky'nin yaptığı karşılaştırmada bu iki ismin yaptığı çeviriler hakkında vardığı sonuç; Voss'un yabancılaştırıcı yöntem uygulamasının kaynak eserin sentaks yapısını neredeyse sözcüğü sözcüğüne yansıttığı ve dolayısıyla estetik etkiyi erek okura sunmadığıdır (1997, s. 179). Buna karşın çevirisinde yine ağırlıklı olarak yabancılaştırıcı yöntemi tercih eden Schlegel estetik etkiyi koruyabilmek için Shakespeare'in dil kullanımı ve üslubundan birçok noktada oldukça uzaklaşmıştır (Bernofsky, 1997, ss. 180-181). Fakat kaynak metnin ve yazarın dilinden ve üslubundan uzaklaşmasına rağmen Bernofsky'ye (1997, ss. 187-188) göre kaynak metnin erek okurdaki yabancılaştırıcı etkisini korumuştur. İki ismin çeviri tutumları arasındaki en önemli fark Voss'un sentaks yapıyı dikkate alması, Schlegel'in ise "dikkatini edebi eserin kendisine" (Bernofsky, 1997, s. 188), dolayısıyla eserin oluşturduğu estetik etkiye yöneltmesidir.

Elbette edebi eser çevirilerinin bir diğer amacı olan erek okuru yabancı olanla tanıştırmaya, söz konusu estetik etkinin sağlanması için feda edilmemektedir. Schlegel'in Shakespeare çevirisindeki amacı aynı zamanda bu çeviri eserle yeni nesil yazarların yaratıcılığını artırmak ve bu sayede öncüllerinden ayrışarak yeni anlatım türleri geliştirmelerini sağlamaktır (Bernofsky, 1997, s. 188). Sanatsal düşüncenin dışı vurumu olan serbest konuşma karşılıklı etkileşimin son bulduğu noktaya kadar devam edeceği için çeviri aracılığıyla sürdürülen sanatsal etkileşim ve iletişim kaynak dile ait olan ilgili sanatsal özellikler erek dilin ifade gücünü arttırıp üslupsal özellikleriyle birleşmesi sonucunda yeni yaratım imkânlarının son bulmasına kadar devam edeceği şeklinde yorumlanabilir.

Bilimsel metin çevirilerinde durum biraz farklıdır. Schleiermacher'ın *Paraphrase* ve *Nachbildung* ayrımında da görüldüğü üzere bu metinlerde içerik önem taşır. Ancak bilimsel metinlerde önemli olan sadece metnin konusu ve içeriği değildir, Schleiermacher'e göre yazarın metnin konusunu ele alış biçimi de önem taşır. Yazarın konuyu ele alış ve anlatım biçimi aynı zamanda onun düşünce yapısını yansıtmakta, vardığı sonuçlara ulaşırken geçtiği düşünce süreçlerini göstermektedir. Bu yüzden Schleiermacher *Paraphrase*'yi 'gerçek' ve 'amaçlanan' çeviri olarak kabul etmez. Çünkü *Paraphrase* yazarın izlemiş olduğu bu düşünsel adımları yansıtmaz. Yazarın konu hakkında sunmuş olduğu farklı bakış açıları, geliştirdiği yeni düşünceler, kavramlar ve dolayısıyla izlediği düşünsel yollar önemlidir. Bilimsel metin çevirileri bilgiye yönelik olduğundan Schleiermacher'ın diyalektik yaklaşımı temelinde saf düşünce alanına dolayısıyla sanatsal konuşma alanına aittir.

Saf düşünce, ticari düşünce gibi başkaları için değil, bilginin kendisi, yani düşüncenin bilgi halini alması, kısaca bilgiye ulaşmak için yapılır. Saf düşünceye, bilme isteğine sahip her türlü düşünme dâhildir. Diğer yandan, sanatsal düşünce gibi, düşünen öznenin anlık eylemiyle de sınırlı değildir ve haz duygusuyla ölçülmemektedir. Bir düşüncenin saf düşünce olarak kabul edilmesinin ölçüsü bu düşünce türünün, aynı öznenin tüm düşünsel eylemlerine her zaman eşlik etmesi ve aynı zamanda bu öznedeki kendi düşünceleriyle diğerlerinin düşüncelerinin birlikte bulunmasıdır (Schleiermacher, 1977, s. 413). Kişi kabullendiği ve savunduğu görüşlerin bilgisi kadar karşıt görüşlerin bilgisine de sahiptir. Bu türdeki düşünme ve konuşma etkinliği isteğe bağlı olduğundan aynı zamanda bilinçli yapılan zihinsel bir faaliyettir. Schleiermacher saf düşünceyi, her durumda ve herkeste aynı olan, aynı zamanda da "farklı düşüncelerle bir olan ya da aynı düşüncenin tüm farklı düşüncelerini de kapsayan bir düşünce" (1977, s. 414) türü olarak kabul eder. Schleiermacher saf düşünceyi, diğer iki düşünce türünden aşağıdaki karşılaştırmasıyla ayırır:

[...] saf düşünce, kendi içinde kalan [in sich selbst bleibende] ve bizi değişmez ve genel bilgiye ulaştırır düşüncedir; ticari düşünce, bir şeyi değiştiren ya da amaca ulaşılması sonucunda son bulan düşünce; sanatsal düşünce, haz anında dinginleşmeye yol açan düşüncedir. Bu üçlü ayrımı yaptığımızda, saf düşünce konusunda bir yanılığa düşeceğimize yönelik kaygıdan uzaklaşmış oluruz [...]. (Schleiermacher, 1977, s. 414)

Sanatsal konuşma olarak adlandırdığı bu türdeki konuşma Schleiermacher'e göre, iki kişi arasında gerçekleşen gerçek bir iletişim durumunu, aynı zamanda bireyin kendi kendisiyle yaptığı konuşmayı (*Selbstgespräch*) kapsar. Schleiermacher'e göre karşıt görüşlerin bulunması durumunda kişinin kendi kendisiyle yapmış olduğu konuşma da dilsel bir düşünme biçimidir. Bir düşüncenin saf düşünce olarak kabul edilmesi için bilme isteğinin bulunması gerektiği gibi, içsel bir engel veya çekinceyle (*Hemmung*) de karşı karşıya kalınması söz konusu olmalıdır (Schleiermacher, 1977, ss. 416-417). Bir düşünceye yönelik herhangi bir çekincenin ortaya çıkmasıyla birlikte, gerçek manada konuşma imkânı doğar. Schleiermacher'e göre sorunsuz bir biçimde akıp giden bir konuşma, gerçek bir konuşma özelliğine sahip değildir. Çünkü kişi bu tür bir konuşmada sahip olduğu bilgelere şüpheyle yaklaşmaz, bu bilgilerin kesinliğinden emindir. Alımlayıcının karşı tarafın dile getirdiklerini sorgulamaması durumunda da sorunsuz bir konuşma söz konusudur. Burada gerçek anlamda karşılıklı fikir alışverişinin bulunduğu

ve bilginin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bir konuşma söz konusu değildir. Bu iki durum, yani iki iletişim biçimi arasındaki farkı vurgulayabilmek için Schleiermacher, *Gespräch* ve *Rede* arasında ayırım yapar ve saf düşünce alanında gerçekleştirilecek olan konuşmanın *Gespräch* olduğunu savunur. Bir konuşmanın diyalektik niteliğini taşıyabilmesi için önemli olan, farklı görüşlerin dile getirilmesidir. Karşıt görüşlerin dile getirilmediği herhangi bir konuşma ne düşünme ve dolayısıyla ne de gerçek bir konuşma olmaktadır. Sanatsal konuşmaya şüphe (*Zweifel*) eşlik etmelidir. Bu konuşma türünün bir diğer özelliği de tarafların konuşma konusundan sapmamalarıdır. Diyalektikte en önemli olan nokta; taraflar arasında konunun aynılığıdır (*Selbigkeit*). Konuya yüklenen değerler ve anlamlar her bireyde farklılaşsa da konuşmada konu edilen olgu aynı olmalıdır. Schleiermacher her bir kişinin bir olguya yüklediği değer ve anlamın ve her bir kişide oluşturduğu duygunun farklı olduğunu belirtir. Karşıt görüşlerin yer aldığı bir konuşmanın devam etmesini ve konuşmanın tutarlılığını sağlayan konu birliğidir (bkz. Akın, 2015, ss. 9-10).

Aynı kültüre mensup kişiler arasında gerçekleşen iletişimde konunun aynılığının belirlenmesi ne denli önemliyse, farklı kültürlere mensup okurlar arasında konunun aynılığının belirlenebilmesi de iletişimin 'sanatsal' yönde sürdürülebilmesi için oldukça önemli, fakat güçtür. Çünkü kaynak ve erek dilin ifade imkânı ve gücü aynı değildir, toplumların gerçeklikleri aynı değildir. Schleiermacher için çeviride önemli olan kaynak ve erek okurda aynı duygu ve anlamının oluşması değildir. Ona göre böyle bir şey zaten mümkün değildir. Schleiermacher için önemli olan yazarın kaynak metne yansıyan hem ulusal hem bireysel dilinin düşünsel-tinsel düşünce yapısını ve anlatım biçimini erek okura sunmaktır.

Schleiermacher'e (1963, s. 52) göre diller icat edilen birer obje değildir ve bundan dolayı onlar üzerinde herhangi bir keyfi çalışma mümkün değildir. Ona göre dil, bilim ve sanatla keşfedilir. Bu keşif ise tarihsel süreç boyunca gerçekleşir. Dil, bir toplumun tarihsel deneyimlerini içerir ve bu ulusal dil ile oluşturulan metne toplumun tarihsel deneyimleri yansır. Dil çift özelliğe sahip bir olgudur. Yazarın yaratıcılığı hem biçimsel hem kavramsal yönden dili geliştirdiği gibi, dil de yazarın biçimsel ve kavramsal yaratıcılığını mümkün kılar. Kaynak dünyada var olan olguların henüz erek dünyada olmaması ve kaynak metnin konusunun tamamıyla böyle bir olgu etrafında şekillenmesi bilimsel metinlerde çevirmene zorluk yaşatan temel etkidir. Kaynak dilin kaynak metne yansıttığı bu tarihsel ve kültürel gelişimi, yerlileştirici çeviri yöntemi ile aktarmak imkânsızdır. Çünkü toplumların tarihsel ve kültürel gelişimi birbirinden farklılık gösterir. Örneğin demokrasi fikrinin henüz gelişmemiş olduğu bir topluma bu konuyu ya da kavramı içeren bir metin yerlileştirici yöntemle aktarılamaz. Yazarın ulus dili ve bireysel dilinin ortak bir yansıması olan kaynak metni, tüm tinsel bağlarından koparmadan yerlileştirici bir yöntem ile çevirmek mümkün değildir. Böyle bir çeviri yazarın düşüncelerini şekillendiren kendi kültürünün düşünce sistemini ve bunun tarihsel gelişimini erek okura sunmayacaktır. Bu topluma öncelikle demokrasinin ne olduğu açıklanmalıdır ki sonrasında bir düşünürün demokrasiye dair felsefi sorgulamalarının yer aldığı metin erek dünyaya 'gerçek' çeviri yolu ile sunulabilsin.

6. Sonuç

F. Schleiermacher'ın çeviri yaklaşımı yıllarca salt yabancılaştırıcı ve yerlileştirici çeviri karşıtlığı üzerinden yüzeysel bir biçimde ele alınmıştır. Elbette kendisinin çeviri yaklaşımının temelini oluşturan bu iki çeviri yöntemidir. Fakat Schleiermacher'ın dile getirdiği yerlileştirici ve yabancılaştırıcı çeviri yöntemlerinin kapsamının ne olduğu, tercihini neden yabancılaştırıcı yöntemden yana kullandığı, bu tercihinin altında yatan düşünce sisteminin ne olduğu gibi sorulara derinlemesine ve kapsayıcı yanıt aranması oldukça gecikmiştir. Bugün birçok çeviribilimci benzer sorulara yanıt aramaktadır ve bunun için özellikle kendisinin yorumbilimsel görüşlerine başvurmaktadır.

Schleiermacher çeviri makalesine yorumbilimsel görüşlerini temel alarak başlar. Dillerarası ve diliçi çeviriyi benzer süreçler olarak değerlendirmesiyle ve bunları anlama edimiyle eşit tutmasıyla yorumbilim yaklaşımına gönderimde bulunur. Dolayısıyla Schleiermacher'ın gerek çevirmenin gerekse erek okurun anlama süreci hakkındaki görüşlerini çözümlmek, ancak onun yorumbilim yaklaşımına başvurmakla mümkündür. Böylece yabancılaştırıcı yöntem ile oluşturulmuş erek metnin erek okur tarafından alımlanması hakkındaki görüşleri de netlik kazanabilir.

Makalenin ilerleyen bölümlerinde Schleiermacher ticari, edebi, felsefi/bilimsel metin türleri arasında ayırma bulunur. Schleiermacher'ın çeviri makalesinde yapmış olduğu bu ayırım, temelini kendisinin *diyalektik* yaklaşımında bulmaktadır. Diyalektik çalışmalarında asıl amacı, bir konuşma sanatı olan diyalektiğin hangi düşünce alanında uygulanmak durumunda olduğunu tespit etmektir. Fakat bu tespiti yapabilmek için öncelikle üç düşünce türü belirler (saf düşünce, ticari düşünce, sanatsal düşünce) ve bunun üzerine ilgili düşünce türlerine uygun konuşma türleri (sanatsal konuşma, ticari konuşma, serbest konuşma) arasında ayırma bulunur. Sonuç itibarıyla diyalektiği saf düşünce alanında sürdürülen sanatsal konuşma olarak nitelendirir. Sanatsal konuşma bilgiye erişimi amaç edinir. Schleiermacher'e göre çeviri de yabancı ve yeni olana erişimi mümkün kılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Schleiermacher'ın çeviriyi de sanatsal bir konuşma olan diyalektiğin bir uzantısı olarak kabul ettiği söylenebilir.

Schleiermacher diyalektik yaklaşımında düşünce ve konuşma türlerinin alanlarını irdelerken çeviri makalesinde metinlerin kullanım alanlarını irdeler ve hangi metin türü çevirisinin erek topluma ne gibi bir katkısının olacağını ve hangi çeviri yönteminin topluma sanatsal ve felsefi yönden katkı sağlayacağını tartışır. Schleiermacher'ın çeviriden beklentisi, erek dilin ve kültürün kaynak dil ve kültür tarafından asimilasyona uğratılmamasıdır. Çevirinin görevi ise çeviri aracılığıyla erek okura kendi kültürüne yabancı olanı tanıtmak ve bu yeni olanı erek dil ve düşünce dünyasına taşımaktır.

Schleiermacher'ın çeviriye yüklediği görevden yola çıkarak denilebilir ki, Schleiermacher için sanatsal metinlerin çevirilerinde öncelikli amaç sanatsal haz duygusunu oluşturan yenilikleri ve yabancılığı ve bir anlamda yabancı dünyaya ait sanatsal metnin biçimsel özelliklerini erek okura tanıtmaktır. Ne var ki Schleiermacher diyalektik yaklaşımında serbest konuşmaya yüklediği estetik etki işlevinden yine bu metinlerin çevirisinde sırf çevirinin eğitici, yeni ve farklı olanı gösterme yönünü

savunuyor olmasından dolayı vazgeçmez. Aksine bu tür metinlerin çevirisinde estetik etkiyi *birinci* sıraya yerleştirir.

Bilimsel ve felsefi metinlerin çevirilerine ise diyalektik yaklaşımındaki 'dil birliği' düşüncesi temelinde yaklaştığı görülür. Talep ettiği 'dil birliği' oluşmadığı, dil ve dolayısıyla düşünce sistemleri birbirine yakın imkânâna sahip olmadığı müddetçe yapılacak aktarım türü açıklama (Paraphrase) biçiminde olmalıdır. Çünkü saf düşüncenin dışı vurumu olan sanatsal konuşmada önemli olan konunun aynılığıdır. Konunun aynı olabilmesi için her iki toplumun hem düşünsel hem de dilsel bakımdan, eşit olmasa dahi, birbirine yakın şartlara ve imkânâna sahip olmalarını bekler.

Schleiermacher'in ticari metin çevirisini mekanik bir sürece benzetiyor olması aslında saf düşünce alanındaki sanatsal konuşma için gerekli gördüğü 'dil birliği' düşüncesinin bu alanda bulunduğunu düşünüyor olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Schleiermacher'e göre bu alanda gerçekleşen görüşmelerde ve çevirilerde bilinmeyen ya da yeni olan bir durum yoktur. İletişim, bilinen 'konu' üzerinden gerçekleşir, yeni bir kavramın oluşması durumundaysa bunun sınırları derhal belirlenir ve böylece iletişim karmaşası ortadan kalkar.

Şüphesiz Schleiermacher'in çeviri yaklaşımı gelecekte de birçok çeviribilimsel tartışmaya konu edilecektir. Ancak bu çalışmayla kendisinin çeviri makalesinin yorumbilim yaklaşımıyla olduğu kadar diyalektik görüşleriyle de birlikte değerlendirilmek durumunda olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Schleiermacher'in yabancılaştırıcı yöntemi tercih etmesinde zamanın siyasal dengeleri olduğu kadar Schleiermacher'in kendi felsefi düşünce sistemi de etkili olmuştur.

Kaynakça

- Akın, A. (2015). Çeviride yeni yorumbilimsel paradigmanın çeviri sürecine bakışı ve yabancılaştırma yönteminin yeniden yorumlanması. *Journal of International Social Research*, 8(37), 7-15.
- Akın, A. (2016a). Çeviri sürecine yorumbilimsel yaklaşımlar: çeviribilimde yeni yorumbilimsel paradigma [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın, A. (2016b). The paradoxical relationship between Schleiermacher's approach and the functional translation theory. T. Seruya & J. Justo (Ed.). *Rereading Schleiermacher: Translation, Cognition and Culture. New Frontiers in Translation Studies* içinde (ss. 67-77). Springer Verlag.
- Arndt, A. (2003). Die Metaphysik der Dialektik. C. Helmer, C. Kranich & B. Rehme-Iffert (Ed.). *Schleiermachers Dialektik. Die Liebe zum Wissen in der Philosophie* içinde (ss. 125-149). Mohr Siebeck.
- Berner, C. (2015). Das Übersetzen verstehen. Zu den philosophischen Grundlagen von Schleiermachers Vortrag "Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens". L. Cercel & A. Şerban (Ed.). *Friedrich Schleiermacher and the Question of Translation* içinde (ss. 43-58). Walter de Gruyter.

- Bernofsky, S. (1997). Schleiermacher's translation theory and varieties of foreignization. *The Translator*, 3(2), 175-192.
- Holz, H. H. (1997). Einheit und Widerspruch. Problemgeschichte der Dialektik in der Neuzeit. Band I. Verlag J.B. Metzler.
- Prechtel, P., & F.-P. Burkard. (2008). Metzler Lexikon: Philosophie. Verlag J.B. Metzler.
- Rohls, J. (2003). Wahrheit, Dialog und Sprache in Schleiermachers Dialektik. C. Helmer, C. Kranich & B. Rehme-Iffert (ed.). *Schleiermachers Dialektik. Die Liebe zum Wissen in der Philosophie* içinde (ss. 181-206). Mohr Siebeck.
- Schleiermacher, F. (1963). Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens (1813). H. J. Störig (ed.) *Das Problem des Übersetzens* içinde (ss. 38-70). Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Schleiermacher, F. (1977). Hermeneutik und Kritik. M. Frank (ed.). Suhrkamp Verlag.
- Snell-Hornby, M (2015). Verstehen und Verständlichkeit: Schleiermachers Akademierede aus der Sicht einer Leserschaft von heute. L. Cercel & A. Şerban (Ed.). *Friedrich Schleiermacher and the Question of Translation* içinde (ss. 11-22). Walter de Gruyter.
- Thouard, D. (2003). Gefühl und Urteil in Schleiermachers Dialektik. C. Helmer, C. Kranich ve B. Rehme-Iffert (Ed.) *Schleiermachers Dialektik. Die Liebe zum Wissen in der Philosophie* içinde (ss. 150-161). Mohr Siebeck.